

Nəriman Nərimanov – 150

metodik vəsait

Respublikanın kütləvi və ixtisaslaşdırılmış kitabxanaları, Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri üçün metodik tövsiyələr

BAKI – 2020

Tərtibçi:

A. Məmmədova

Redaktor:

K.M.Tahirov,
professor,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Nəriman Nərimanov – 150: metodik vəsait / tərt. ed.
A.Məmmədova; red. K.Tahirov. - Bakı, 2020.– 41 s.

© Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2020

Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2020-ci ilin aprel ayında Azərbaycanın görkəmli yazıçısı və dövlət xadimi Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanovun anadan olmasının 150 illiyi tamam olur.

Nəriman Nərimanov məşhur yazıçı, dramaturq, publisist və maarifçi kimi Azərbaycan ədəbiyyatının qabaqcıl ideyalarla və demokratik fikirlərlə zənginləşməsində böyük rol oynamışdır. Onun zamanın vacib məsələlərinə toxunan və əsas qayəsini maariflənməyə, mədəni yüksəlişə çağırış təşkil edən əsərlərində dərin insanpərvərlik ruhu hakimdir. Nəriman Nərimanov dramaturgiyası Azərbaycan teatrının inkişafına dəyərli töhfələr vermişdir. Milli bədii nəsr tarixində də özünəməxsus layiqli yer tutan vətənpərvər ədib, həmçinin ciddi və aktual publisistika nümunələrinin müəllifi olaraq tanınmışdır.

Nəriman Nərimanovun bədii yaradıcılığı ilə ictimai və siyasi fəaliyyəti arasında üzvi bağlılıq vardır. Onun ömrünün mühüm hissəsi qəlbən inandığı və həyatının başlıca vəzifəsi sayaraq müqəddəs amala çevirdiyi xalq işi uğrunda ardıcıl mübarizələrdə keçmişdir. Siyasi çarpışmaların daha da gərginləşdirdiyi son dərəcə mürəkkəb şəraitə baxmayaraq, Nəriman Nərimanov milli maraqları daim üstün tutan rəhbər kimi tələyüklü problemlərə münasibətdə xalqımızın mənafeyini imkanlarının ən son həddinədək müdafiə etmişdir. O, keçmişimizin mədəni sərvətlərinin mühafizəsinə, ana dilinin saflığı məsələlərinə xüsusi diqqət yetirmiş, elmin, maarifin və mədəniyyətin inkişafı yolunda var qüvvəsi ilə çalışmış, dövrün milli məfkurə daşıyıcısı olan şəxsiyyətlərinə ehtiram və qayğı ilə yanaşmışdır.

Nəriman Nərimanovun XX əsr Azərbaycan tarixində əhəmiyyətli iz qoymuş ictimai-siyasi fəaliyyəti məhz ulu öndər Heydər Əliyevin nüfuzu və qətiyyəti sayəsində layiqli qiymətini alaraq bütöv şəkildə doğma xalqa çatdırılmışdır. Nəriman Nərimanovun 100 və 125 illik yubileylərinin təntənə ilə qeyd edilməsinin, Bakıda əzəmətli abidəsinin ucaldılmasının və ev-muzeyinin yaradılmasının, həmçinin ölkəmizin hüdudlarından kənarada xatirəsinin əbədiləşdirilməsinin təşəbbüskarı ümummilli lider Heydər Əliyev olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycanın görkəmli yazıçısı, dövlət və ictimai-siyasi xadimi Nəriman Nərimanovun anadan olmasının 150 illiyinin qeyd edilməsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təkliflərini nəzərə almaqla, görkəmli yazıçı və dövlət xadimi Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinə dair tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 fevral 2020-ci il.

Tərtibçidən

Azərbaycan ictimai-siyasi fikir tarixinə görkəmli dövlət xadimi kimi daxil olmuş Nəriman Nərimanov, eləcə də görkəmli ədib, dramaturq və publisist kimi tanınır.

Sizə təqdim olunan metodik vəsaitdə Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, Nəriman Nərimanovun həyat və fəaliyyəti haqqında qısa məlumat, görkəmli ədibin irsinin kitabxanalarda geniş təbliği məqsədilə müxtəlif kütləvi tədbirlərin həyata keçirilməsinə dair metodik tövsiyələr verilmişdir. Sonda isə ədibin seçilmiş fikirləri, xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair bəzi məlumatlar və ədəbiyyat siyahısı öz əksini tapmışdır.

Nəşrlə bağlı rəy və təkliflərini Milli Kitabxanaya ünvanlayan mütəxəssis və oxuculara əvvəlcədən öz minnətdarlığımızı bildiririk.

Ünvan: AZ-1000 Bakı şəh., Xaqani küç. 57

E-mail: metodik@mail.ru

URL: www.anl.az

Nəriman Nərimanovun həyat və fəaliyyətinin qısa tarixçəsi

Nəriman Nərimanovun əməkçi kütlələri maarifləndirmək əzmi, insanlara xidmət etmək kimi nəcib bir arzusu, hadisələri dərinlən başa düşməsi, istedad və bacarığı, onu Azərbaycan demokratik və ictimai-siyasi fikir nümayəndələrinin ön cərgəsinə çıxartdı... Nəriman Nərimanov öz dövrünün, yaşadığı mühitin çərçivəsində böyümüş görkəmli simadır, böyük siyasi xadimdir...

Heydər Əliyev,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

Nəriman Kərbalayı Nəcəf oğlu Nərimanov 1870-ci il aprel ayının 14-də Tiflis şəhərində yoxsul bir ailədə anadan olmuşdur. O, 1882-ci ildə Qori Seminariyasına daxil olmuş, 1890-cı ildə Seminariyanı bitirərək Tiflis quberniyasının Borçalı qəzasındaki Qızılhacılı kənd ibtidai məktəbinə müəllim təyin olunmuşdur. 1891-ci ildə Bakıya köçmüş, burada A.İ.Pobedonostsevin xüsusi progimnaziyasında müəllimliyə başlamış, eyni zamanda, geniş mədəni-maarif, ədəbi və siyasi fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur.

1894-cü ildə Nərimanov Bakıda türk-müsəlman əhalisi üçün ilk kütləvi milli qiraətxana açmağa nail olmuşdur. Onun yaratdığı qiraətxananın fondunda həm Şərq və rus, həm də Avropa ədəbiyyatı var idi. Qiraətxananın fonduna İstanbul, Sofiya, Qahirə, Tehran, Təbriz və digər şəhərlərdən xeyriyyə yolu ilə qəzet, jurnal və kitablar göndərilirdi. Mütəmadi olaraq publisistik məqalələrlə çıxış edən Nəriman Nərimanov Azərbaycan və rus dillərini öyrənənlər üçün dərsliklər də yazmışdır.

Nəriman Nərimanovun ilk qələm təcrübəsi “Nadanlıq” pyesidir. “Nadanlıq” pyesi 1894-cü ildə Azərbaycan dilində

çap olunmuş, 1895-ci ildə ilk dəfə Bakıda tamaşaya qoyulmuşdur. Tamaşadan gələn gəliri Nərimanov qiraətxanaya sərf etmişdir. Bu dövrdə Nərimanov, eləcə də “Dilin bəlası”, yaxud “Şamdan bəy” (1895), “Bahadır və Sona” (1896-1908), “Nadir şah” (1899) əsərlərini qələmə almışdır. O yazdığı “Bahadır və Sona” əsəri ilə Azərbaycan ədəbiyyatında ilk milli romanın, “Nadir şah” əsəri ilə isə ilk tarixi faciənin əsasını qoymuşdur. Əsərlərində dövrün sosial, psixoloji problemlərini qabarıq şəkildə göstərən Nərimanov, hətta tarixi əsərlərində də həmin məqamlara toxunmuşdur. 1899-cu ildə çap etdirdiyi “Nadir şah” pyesində mütləqiyyətin bütün mənfi cəhətləri aydın şəkildə qələmə alınmışdır. Nərimanovun elmi-publisistik fəaliyyəti cəmiyyətin ətəldən qurtulmasına, türk-müsəlman əhalisinin milli oyanışına xidmət edirdi.

Daim yeni biliklərə can atan Nərimanov 1896-cı ildən etibarən Bakı realni məktəbində dərs deyə-deyə humanitar elmləri öyrənir və 1902-ci ildə ekstern yolu ilə imtahan verərək III Aleksandr adına Bakı kişi gimnaziyasının şəhadətnaməsini alır. Elə həmin ildə o, Odessa şəhərindəki Novorossiysk İmperator Universitetinin tibb fakültəsinə daxil olur. Universitetdə oxuduğu illərdə Nərimanov tələbələrdən ibarət teatr truppası da yaradır. Daha sonra o, Bakıya qayıdır və müsəlman müəllimlərinin I qurultayının təsis komissiyasına sədrlik edir. 1906-cı ildə isə təhsilini başa vurmaq üçün Odessaya qayıdır. 1907-1908-ci illərdə “Nadir şah” əsəri Volqaboyu, Türkiyə, Cənubi Qafqazın iri şəhər teatrlarında, həmçinin Tehrandə tamaşaya qoyulmuşdur. 1908-ci ildə Bakıya qayıdan Nərimanov şəhər xəstəxanasında işləmiş, həkimlik fəaliyyəti ilə bərabər, siyasi fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur.

1909-cu ildə təyinatı Tiflisə verilən Nərimanov burada həkim terapevt işləmiş, lakin İran inqilabçıları ilə əlaqədə günahlandırılaraq həbs edilmişdir. 6 ay həbsxanada

saxlanıldıqdan sonra o, iki il müddətinə Həştərxana sürgün olunmuşdur. Burada həkimlik fəaliyyətini davam etdirməklə yanaşı, mədəni-kütləvi tədbirlərdə iştirak etmiş, inqilabi fəaliyyətini də dayandırmamışdır. Eyni zamanda Həştərxan Xalq Universitetinin sədri seçilən Nərimanov həm də şəhər dumasının üzvü olmuşdur. Onun fəaliyyətinin səs-sorağı hər yana yayılmışdır. Hətta Fransada çap olunan “Paris” qəzetində qeyd olunurdu ki, “Həştərxan quberniyasında yaşayan müsəlman əhalisi arasında Nəriman Nərimanovun təbliğatı böyük uğur qazanmışdır”. Həştərxanda müxtəlif vəzifələrdə fəaliyyət göstərən Nərimanov “Biz Qafqaza hansı şüarla gedirik?” proqramı xarakterli məqaləsi ilə kommunizm ideyasına sadıqlığını göstərmişdir. O, hesab edirdi ki, bu ideya ümumi bərabərliyə və son nəticədə bütün problemlərin aradan qaldırılmasına, ədalətli cəmiyyətin qurulmasına gətirib çıxaracaq.

Nərimanov sürgündə olarkən “Bürhani – tərəqqi”, “Astraxanski listok”, “Astraxanski kray”, “Astraxanski vestnik” və başqa qəzetlərdə çoxlu məqalələrlə çıxış etmiş, eləcə də inqilabi və həkimlik fəaliyyətini də davam etdirmişdir. 1911-ci il avqustun 21-də sürgün həyatını başa vurduqdan sonra ona Bakıya qayıtmağa icazə verilir. 1913-cü il iyul ayında Bakıya qayıdan Nərimanov həmin illərdə həmçinin ədəbi fəaliyyətini də davam etdirmişdir. Ədib “Bir kəndin sərgüzəşti” (1915) hekayəsini və “Pir” (1917) povestini yazmış, mətbuat səhifələrində məqalələr çap etdirmiş, “Bahadır və Sona” romanını səhnələşdirmişdir. Nərimanov həm də Bakı Müsəlman İctimai Təşkilatları Bürosunun üzvü idi. Həmin dövrdə “Hümmət” qəzeti onun redaktəsi ilə nəşr olunurdu.

1919-cu ilin avqustunda N.Nərimanov Moskvaya çağırılmış və RSFSR Xalq Xarici İşlər Komissarlığında (XİN) Şərq məsələləri üzrə Xalq komissarının müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir.

1920-ci ilin aprelində Azərbaycan hərbi yolla işğal edilmiş, burada repressiyalar başlamışdır. Nərimanov Azərbaycanda yaradılan Sovet Respublikasının idarəetmə orqanlarına qiyabi olaraq seçilsə də, ona Bakıya qayıtmağa icazə verilmirdi. Yalnız repressiyaların birinci dalğası başa çatdıqdan sonra o, mayın 16-da Bakıya gələ bildi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xadimlərinin bir çoxunun xaricə getməsinə məhz Nərimanov imkan yaratmış və bununla da onları sovet repressiyasına məruz qalmaqdan xilas etmişdir. Bütün bunlara görə Nərimanov “millətçilikdə” günahlandırılmış, ideyaları isə həqarətlə “nərimanovçuluq” adlandırılmışdır.

Rusiya ilə Türkiyə arasında dostluq əlaqələrinin qurulmasında onun müstəsna xidmətləri olmuşdur. Türk xalqının istiqlal savaşına və Atatürkə dərin rəğbət bəsləyən Nərimanovun fəaliyyəti türk mətbuatında da geniş işıqlandırılmışdır. 1921-ci ildə Nərimanovun səyi ilə imzalanan Qars müqaviləsinə əsasən, Naxçıvana olan təzyiqlər aradan qaldırılmış və bunun qarantı kimi Türkiyə çıxış etmişdir. 1922-ci ildə Nərimanov sovet nümayəndə heyəti tərkibində Genüya şəhərində keçirilən beynəlxalq konfransda iştirak etmiş, daha sonra Zaqafqaziya Federasiyasının İttifaq Sovetinə sədr seçilmişdir.

1925-ci ildə məhz Nəriman Nərimanovun təklifi ilə Böyük Sovet Ensiklopediyasının yazılmasına başlanılmışdır. Bir çox illər, o cümlədən SSRİ-nin ilk konstitusiyasının (1924) hazırlanması da Nərimanovun adı ilə bağlıdır. Görkəmli ictimai-siyasi xadim Bakıda keçirilən Şərqi xalqlarının birinci qurultayının çağırılmasının fəal təşəbbüsçüsü və təşkilatçısı olmaqla bərabər, Bakıda I türkoloji qurultayın çağırılmasında da böyük rol oynamışdır.

Nərimanov Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixində özünəməxsus orijinal fikirlərə malik bir sima idi. Nəriman Nərimanov Azərbaycan xalqının milli-mədəni

tərəqqisinə, din problemlərinə, Azərbaycan dilinə dövlət statusu verilməsinə, milli ziyalılara və təhsilə xüsusi diqqət yetirmişdir. O, zəhmətsevər xalqın içərisindən çıxmış, onların adından çıxış etmiş və ömrünün sonunadək onların azadlığı, xalq maarifi və mədəniyyətinin tərəqqisi naminə çalışmışdır. N.Nərimanov 1925-ci il mart ayının 19-da Moskvada qəflətən vəfat etmiş və Qızıl meydanda, Kreml divarları yanında dəfn edilmişdir.

Böyük ictimai-siyasi xadim, görkəmli dramaturq Nəriman Nərimanovun xatirəsi ölkəmiz tərəfindən əbədiləşdirilmişdir. Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və qətiyyəti sayəsində Nərimanovun ictimai-siyasi fəaliyyəti layiqli qiymətini almış, anadan olmasının 100 illiyi təntənə ilə qeyd olunmuşdur. Ümummilli liderin göstərişi ilə görkəmli ədibin yaşadığı mənzildə 1977-ci il noyabr ayının 6-da xatirə muzeyi açılmışdır. Eləcə də, Bakı şəhərində Nərimanovun adını daşıyan rayon, metro stansiyası, prospekt və küçələr, abidələr, məktəblər vardır. Habelə, Nəriman Nərimanovun bir vaxtlar fəaliyyət göstərdiyi Rusiyanın Ulyanovsk (1977) və Gürcüstanın Marneuli şəhərində (1983) Nərimanova abidə qoyulmuşdur. 1982-ci ildə Moskvada yaşadığı binada onun qranitdən baryef portreti təsvir olunan xatirə lövhəsi asılmışdır.

Prezident İlham Əliyev 14 fevral 2020-ci il tarixində Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır. Sərəncama əsasən görkəmli yazıçı və dövlət xadimi Nərimanovun yubileyinə dair tədbirlər planı hazırlanıb həyata keçirilir.

Nəriman Nərimanov irsinin kitabxanalarda təbliği

Ədəbiyyat tariximizdə müstəsna xidmətləri olan görkəmli ədib, ictimai-siyasi xadim Nəriman Nərimanov irsinin kitabxanalarda təbliği olduqca əhəmiyyətli hesab olunur. Ona görə də, ədibin 150 illik yubileyi ilə bağlı əvvəlcədən hazırlanmış tədbirlər planı əsasında il ərzində kitabxanalarda elektron resursların, ənənəvi və virtual sərgilərin yaradılması, yeni kitabların təqdimatı, elmi-praktik konfransların təşkili, daycest kimi informasiya xarakterli nəşrlərin hazırlanması və s. tədbirlərin təşkili məqsədəuyğundur.

Elektron məlumat bazası. Hazırda kitabxanaların texniki vasitələrlə təchizatını və istifadəçilərin daha çox elektron resurslara olan marağını nəzərə alsaq, görkəmli ictimai-siyasi xadim, böyük ədib Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyi ilə bağlı **elektron məlumat bazası** hazırlamaq kitabxana istifadəçiləri üçün olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edə bilər.

Nümunə:

“Nəriman Nərimanov – 150”

Elektron məlumat bazası

Rəsmi sənədlər

Həyat və yaradıcılığı

İctimai-siyasi xadim kimi fəaliyyəti

Seçilmiş fikirləri

Kitabları və məqalələri

Əsərləri

- Komediya və dramlar
- Roman, povest və hekayələr
- Məqalə və felyetonlar
- Məktublar

Haqqında

- Kitablar
- Məqalələr
- Dissertasiya və avtoreferatlar
- Biblioqrafik vəsaitlər

Xatirəsinin əbədiləşdirilməsi

Filmoqrafiya

Fotoqalereya

Videoqalereya

Elektron məlumat bazasını yaradan kitabxanaçılar buraya Nəriman Nərimanov ilə əlaqədar digər bölmələr də əlavə edə bilər. Elektron məlumat bazası regionlarda yaşayan geniş istifadəçi kütləsinin görkəmli ədibin yaradıcılığı ilə bağlı müxtəlif sənədlərlə yaxından tanış olmasına, bu resurslardan rahat istifadə etməsinə köməklik edəcəkdir. Bununla yanaşı yaradılan baza kitabxanaya gələ bilməyən fiziki qüsurlu istifadəçilər üçün də böyük əhəmiyyətə malik olacaqdır.

Elektron məlumat bazasına mövzu ilə əlaqədar tammətənlə ədəbiyyatı daxil edərkən siz **Milli Kitabxananın (www.anl.az)** və digər kitabxanaların elektron resurslarından yararlana bilərsiniz. Məlumat bazası vaxtaşırı yenilənməli, yeni məlumatlar daxil edilməli və eləcə də kitabxananın təşkil etdiyi bir sıra tədbirlərdə məlumat bazasından istifadə edilməlidir.

Virtual kitab sərgisi. Yubiley ərəfəsində kitabxanalarda daha çox istifadəçini məlumatlandırmaq, hətta kitabxanaya gəlmək imkanı olmayan şəxsləri Nərimanovun yaradıcılığı ilə yaxından tanış etmək məqsədilə **virtual kitab sərgilərinin** təşkili ən təsirli vasitələrdən biri hesab edilir. Virtual kitab sərgiləri kitabxananın fondunda mövcud olan ənənəvi və elektron resurslar əsasında tərtib olunur. Slaydlar şəklində hazırlanan sərgidə N.Nərimanov ilə bağlı məlumatlar, kitablar, qəzet və jurnal məqalələri, izahlı mətnlər, audiovizual sənədlər və s.

öz əksini tapa bilər. Sərgini hazırlayan zaman kitabın üz qabığını, biblioqrafik təsvirini, annotasiyasını və əgər mümkünsə kitabın onlayn versiyasını və ya linkini də virtual sərgidə yerləşdirmək olar.

Virtual kitab sərgisini hazırlayan zaman siz öz mövcud kitabxana fondlarınız ilə yanaşı, **Milli Kitabxananın** fondunda və elektron kitabxanasında olan elektron resurslardan da yararlanma bilərsiniz.

Nümunə: Virtual kitab sərgisi hazırlayan zaman kitablar üz qabığı ilə birlikdə əlavə olunur.

Slayd 1: Sərginin başlığı

“Görkəmli yazıçı və dövlət xadimi Nəriman Nərimanov – 150”

Slayd 2: “Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 14 fevral 2020-ci il // Respublika.– 2020.– 15 fevral.– S.1.

<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2020/fevral/702596.htm>

Slayd 3: Nəriman Nərimanovun əsərləri:

Azərbaycan dilində

- *Seçilmiş əsərləri: 2 cildə / Nəriman Nərimanov; elmi red. R. Mehdiyev; tərt. və ön söz müəll. T. Əhmədov. – Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, 2017.– C.1.– 570 s.*
- *Nərimanov, N. Məktublar və Qarabağ məsələsinə dair sənədlər / Nəriman Nərimanov; tərt. ed. T. Əhmədov; elmi red. R. Mehdiyev.– Bakı: Nurlar, 2016.– 175 s.*

Türk dilində

- *Nerimanov, N. Bahadır ve Sona / Neriman Nerimanov; terc. Y. Şen ; edt. E. Elmas; Azerbaijan*

Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı. – İstanbul: Zengin, 2019. – 70 [2] s.

Rus dilində

- *Письма и некоторые документы по Карабахскому вопросу / Нариман Нариманов; ред. Р. Мехтиеv; сост. Т. Ахмедов.– Баку: Нурлар, 2002.– 119, [1] с.*

Slayd 4: Nəriman Nərimanov haqqında yazılan kitablar:

Azərbaycan dilində

- *Qəhrəmanova, R. Nəriman Nərimanov. Dünən, bu gün, sabah / Rəna Qəhrəmanova; red. E. İsgəndərzadə; ön söz. K. Hüseynova.– Bakı: Vektor, 2013.– 116 s.*
- *Məmmədov, A. Siyasi liderlərin psixoloji portretləri: dünyaya Azərbaycandan baxış, neyro-psixoloji təhlillər / Adıgözəl Məmmədov; bədii tərt. R. Ömərov; ön söz Z. Əliyev; nəşr red. Ş. Səlimli Budad.– Bakı: “Mono Qrou” NPM, 2019.– 248 s.
<http://anl.az/el/Kitab/2019/02/cd/Azf-306816.pdf>*

Rus dilində

- *Иванов, Р. Нариман Нариманов: основатель советского Азербайджана и первый руководитель союза ССР / Рудольф Иванов.– Москва, 2016.– 495 с.*
- *Иванов, Р. Смертельная схватка: рассекреченные архивы приоткрывают тайны борьбы Наримана Нариманова с извращениями большевизма в Азербайджане / Рудольф Иванов; [предисл. И. А. Габиббейли; обл. Н. В. Бабин].– Москва: [б. и.], 2015.– 519, [1] с.*

Slayd 5: Qəzet və jurnallarda dərc edilən məqalələr

Azərbaycan dilində

- *Baratov, F. Yaxın tarixi hadisələr... : Adıgözəl Məmmədovun N. Nərimanov araşdırmaları / Füzuli Baratov // Hürriyyət.– 2019.– 16 mart.– S.14.*
<http://www.anl.az/down/meqale/hurriyyet/2019/mart/641053.htm>
- *Əhmədov, T. Bir şəhid ailənin tarixçəsi / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2018.– 15 dekabr.– S.6.*
[http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2018/dekabr/623208\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2018/dekabr/623208(meqale).pdf)
- *Qaraoğlu, F. Tarixdə iz buraxanlar : Nəriman Nərimanov / Fazil Qaraoğlu // Bakı xəbər.– 2017.– 30 avqust.– S. 12.*
http://www.anl.az/down/meqale/baki_xeber/2017/avqust/554803.jpg

Rus dilində

- *Буланова, О. Нариман Нариманов: выдающийся деятель культуры: 148 лет назад родился человек, оставивший значительный след в истории Азербайджана / Оксана Буланова // Эхо.– 2018.– 14 апреля.– С. 10.*
<http://www.anl.az/down/meqale/exo/2018/aprel/585845.htm>
- *Основатель первой библиотеки // Наука.– 2019.– 9 августа.– С.1.*
<http://www.anl.az/down/meqale/nauka/2019/avgust/670127.JPG>

- *Фарзалиев, З. Чужой среди своих: Нариман Нариманов твердо верил в искренность воззваний о свободе народов / Зульфугар Фарзалиев // Каспий.– 2019. - 4 мая. - С. 14.*
<http://www.anl.az/down/meqale/kaspi/2019/may/652520.htm>

Slayd 6: İzahlı mətn

Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, yazıçı, publisist, dramaturq Nəriman Nərimanov azərbaycançılıq ideyasını milli dil, xalqın azadlığı, milli dövlətçilik məfkurəsilə vəhdətdə göstərirdi. O, maarifçilik, ictimai-siyasi, inqilabi və dövlətçilik fəaliyyətində, ədəbi və publisistik yaradıcılığında dar millətçilik düşüncəsindən çox uzaq olaraq, xalqlar arasında dostluq və qardaşlıq ideyalarını tərənnüm etmiş, öz xalqının inkişafını dünya sivilizasiyasından bəhrələnməkdə, inqilabi fəalliyətinin mənasını bütün xalqların azadlığında görmüşdür. Azərbaycanın müsəlman şərqində nail olduğu bir çox illər, o cümlədən ilk konstitutsiya onun adı ilə bağlıdır. Ədəbiyyatçı kimi Azərbaycan milli romanının (“Bahadır və Sona”) və ilk tarixi faciənin (“Nadir şah”) banisi də məhz Nəriman Nərimanovdur. Nərimanovun rəhbərliyi dövründə Azərbaycan xalqının adət və ənənələrinə daima hörmət edilmiş, bütün dini və ənənəvi bayramlar rəsmi olaraq qeyri-iş günü hesab olunmuşdur. O, siyasətçidən əlavə, həm də maarifpərvər və dramaturq-yazıçı kimi Azərbaycan tarixində mühüm rol oynamışdır.

Slayd 7: Nəriman Nərimanovun seçilmiş fikirləri

“Bir millət özünü tanımayınca, hüququnu düşünməz. Tanımaq üçün də milli dil, milli məktəb, milli mətbuat, milli

ədəbiyyat lazımdır. Bunların da meydana gəlməsi və tərəqqisi bizim üçün hürriyyətə bağlıdır”.

“Xalqın dərđini çəkənlərdə görən göz, eşidən qulaq, sağlam beyin, həssas ürək, millətin isə müəyyən inkişaf yolu, məqsədi olmalıdır. Əks halda o millətin istiqbalı dəhşətli bir fırtınaya düşər”.

Slayd 8: Sərgini hazırlayan kitabxananın ünvanı, əlaqə telefonları, saytı və e-mail ünvanı.

Virtual turlar (ekskursiyalar). Əlamətdar və tarixi günlər, görkəmli şəxsiyyətlərin yubileyləri münasibətilə keçirilən tədbirlərin daha rəngarəng və kreativ olması üçün ənənəvi üsullarla yanaşı, kitabxanaçı hər zaman yeni iş üsulları və formaları axtarmalıdır. Kreativ iş formalarından birinə **virtual turları (ekskursiyalar)** misal göstərmək olar. Kitabxanalar ədibin Bakı şəhərində yerləşən ev muzeyinə virtual tur (ekskursiyalar) təşkil edə bilirlər. Virtual tur internetdə hər cür qapalı və açıq yerləri kompüter vasitəsilə izləməyə imkan verir. Bu zaman istifadəçi hər hansı bir məkana virtual olaraq ekskursiya edə bilər. Virtual turların təşkili zamanı görüntü, subtitrlər, eyni zamanda səs də nəzərə alınmaqla Nəriman Nərimanovun ev muzeyində qorunan şəxsi əşyalar, xatirələr, ədibin əsərləri, fotoşəkillər, sənəd və materiallarının əsl və digər eksponatlar haqqında məlumatlar öz əksini tapmalıdır. Bu virtual turlar muzeylərə getmək imkanı olmayan istifadəçilər üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Hazırlanmış videoçarxların kitabxananın saytında və sosial şəbəkələrdə yerləşdirilməsi və muzey haqqında məlumatın verilməsi daha geniş ictimaiyyətin məlumatlandırılması baxımından olduqca əhəmiyyətli ola bilər.

Onlayn informasiya günü – Yubiley ilində kitabxanaçılar öz saytlarında və sosial şəbəkələrdə Nəriman Nərimanovun həyatı, elmi fəaliyyəti ilə yanaşı, həmçinin Azərbaycan tarixinə görkəmli ictimai-siyasi və dövlət xadimi, yazıçı, dramaturq, publisist, həkim kimi daxil olmuş böyük şəxsiyyət haqqında mütəmadi olaraq informasiya xarakterli fikirləri yerləşdirməklə **onlayn informasiya günü** də təşkil edə bilirlər. Sosial şəbəkələrdə və saytlarda Nərimanov haqqında qeyd olunan məlumatların əsasən *“Görkəmli ictimai-siyasi xadim Nəriman Nərimanov”* *“Nərimanov ilk milli qiraətxananın yaradıcısı kimi”*və s. diqqət çəkən başlıqlar altında verilməsi tövsiyə olunur. Layihə çərçivəsində həmçinin Nəriman Nərimanov haqqında kitabxananın fondunda olan kitab, qəzet və jurnal məqalələrinin (Azərbaycan və digər dillərdə) elektron mətnlərinin, eləcə də, kitabxanaya yeni daxil olan kitab, qəzet və jurnalların biblioqrafik siyahılarının və onlar haqqında qısa annotasiyaların saytda yerləşdirilməsi də kitabxanaçılara tövsiyə olunur. Maarifləndirici və tövsiyə xarakterli belə resursların kitabxananın saytında yerləşdirilməsi kitabxanaya gəlmə imkanı olmayan fiziki qüsurlu istifadəçilər üçün də olduqca faydalı olacaqdır.

Daycest. Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyi ilə əlaqədar kitabxanalarda **daycest** kimi informasiya xarakterli nəşrlər hazırlamaq olar. Daycest - (“digest”- ingilis dilindən tərcümədə “xülasə”, “toplu” mənasını verir) hər hansı bir aktual məsələ ilə bağlı daha dərin və ətraflı tədqiqat aparmağa, müxtəlif mənbələrdə çap olunmuş materialların (əsasən dövrü nəşrlər) qısa xülasəsini əks etdirməklə onu geniş ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmağa xidmət edir. Daycestin hazırlanması həm kitabxana istifadəçiləri, həm də tədqiqatçı-alimlər, tarixçilər üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Bu məqsədlə siz yubileyə bağlı dövrü nəşrlərdə dərc edilmiş məqalələri seçərək qısa xülasələrini verməklə daycest

hazırlaya bilərsiniz. Daycesti hazırlayan zaman həmçinin **Milli Kitabxananın (www.anl.az)** elektron kataloqunda da (<http://ek.anl.az/search/query?theme=e-kataloq>) axtarış apara bilərsiniz.

Daycestləri aşağıdakı mövzularda tərtib etmək olar: “*Maarifpərvər ziyalı*”, “*Nəriman Nərimanov mətbuatda*”, “*Mübariz ədib Nəriman Nərimanov*”, “*Böyük ictimai xadim və yazıçı*” və s. Hazırlanmış daycesti elektron formada kitabxananın saytında, sosial şəbəkələrdə yerləşdirməklə də istifadəçilərin diqqətini bu mövzuya yönəldə bilərsiniz.

Nümunə:

Əhmədov, T. Mustafa Kamal Atatürk və Nəriman Nərimanov / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2019.– 31 iyul.– S.3.

<http://www.anl.az/down/megale/respublika/2019/iyul/666974.htm>

Məqalədə Nəriman Nərimanovun Şərq ölkələri ilə Sovet Rusiyası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılmasında xidmətlərindən bəhs edilir. Eləcə də, 1920-1921-ci illərdə Mustafa Kamal Paşa ilə Nəriman Nərimanov arasında yaranmış dostluq münasibətlərinin sarsılmaz qardaşlıq əlaqələrinə çevrilməsi məsələsi də burada öz əksini tapmışdır. Məqalədə qeyd olunur ki, Nəriman Nərimanovun türklərlə ilk tanışlığı 1909-1913-cü illərdə Həştərxanda olmuşdur. Sürgün illəri nəzarət altında olan Nərimanov burada gizli inqilabi fəaliyyətini leqal tədbirlərdə məharətlə davam etdirmişdir. Nərimanovun “Şurayi-islam cəmiyyəti”ndə təşkil etdiyi tədbirlərində tatar, rus, qazax, qırğız və türk zabitləri də iştirak edirdilər. Müəllif həmçinin qeyd edir ki, Ankara hökumətinin Sovet İttifaqı tərəfindən tanınması beynəlxalq siyasi müstəvidə

çox önəmli hadisə idi. Bu uğurun qazanılmasında isə Azərbaycan Şura hökumətinin başçısı Nəriman Nərimanovun böyük əməyi olmuşdur. Müəllif həmçinin qeyd edir ki, Nərimanov türk xalqının düçar olduğu ağır günlərdə əməli fəaliyyətini bu istiqamətə yönəltdi, onun rəhbərlik etdiyi “Hümmət” təşkilatının ən fəal üzvlərini türk əsirlərinin qaçırılmasına, göndərilməsinə, xəstələrə yardım olunması işinə səfərbər etmişdir.

Məqalənin sonunda ümummilli lider Heydər Əliyevin Nəriman Nərimanovun adının, fəaliyyətinin, ədəbi irsinin necə qiymətləndirdiyi öz əksini tapmışdır. Müəllif bildirir ki, Bakının ən görkəmli yerində ədibin əzəmətli heykəlinin ucaldılması ilə xalqın böyük oğlu Nəriman Nərimanovun əbədiyaşarlıq haqqının təməli qoyulmuşdur.

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanov Azərbaycan Cümhuriyyəti daxilində müsafirəti (1920-ci il) / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2019.– 12 oktyabr.– S.5.

[http://www.anl.az/download/meqale/respublik/a/2019/oktyabr/676485\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/download/meqale/respublik/a/2019/oktyabr/676485(meqale).pdf)

Məqalədə Nəriman Nərimanovun kəndlilər arasında etimad yaratmasından, quruculuq məsələlərini həll etmək üçün aqrar məsələlərin həllinə nə dərəcə önəm verməsindən bəhs edilir. Burada həmçinin Nərimanovun ilk sovet dövlət xadimlərindən biri kimi Azərbaycan kəndlərinə səfər təşkil etməsi haqqında fikirlər öz əksini tapmışdır. Müəllif qeyd edir ki, mövcud ictimai-siyasi şəraitdə Azərbaycanın bütün qəzalarında bitərəf kəndli qurultaylarının çağırılması yerli əhalinin yeni hakimiyyətə yaxınlaşmasına şərait yaratmışdır. 1920-ci il iyunun 22-də N.Nərimanovun Muğan kəndlilərinin birinci qurultayına

göndərdiyi təbrik məktubu yoxsul əhalidə böyük ruh yüksəkliyinə səbəb olmuşdur.

Məqalədə eləcə də, Nəriman Nərimanovun öz çıxışlarında kəndlilərə onların hüquq və vəzifələrini başa salmağa necə çalışdığından, onları həmrəyliyə səslədiyindən bəhs olunur. Burada qeyd olunur ki, Nərimanov yerli əhali ilə görüş və söhbətlərində onların həyatı, iqtisadi vəziyyəti, ehtiyac və tələbləri ilə ciddi şəkildə maraqlanmış, eyni zamanda xalqa yeni hökumətin apardığı siyasətin mahiyyətini şərh etmişdir. O, həmçinin öz çıxışlarında dövrün ictimai-siyasi qarışıqlığından başa bilməyən yoxsul kəndliləri böhranlı vəziyyətdən çıxarmaq, yeni hökumət ətrafında cəm etmək üçün səmimi, anlaşılıqlı sözləri ilə ciddi təsir göstərmiş, onlarda dərin inam oyatmağa çalışmışdır.

Sonda müəllif fikirlərinə yekun vuraraq Nəriman Nərimanovun çıxışlarından bəzi məqamları qeyd etmiş, bəylərin, xanların, fabriklərin və zavod sahiblərinin yeni cəmiyyətdə mövqeyini şərh etmişdir.

Salmanoğlu, T. Uçurum dərələr hansı dərələrdir?: Yaxud N.Nərimanovun yaradıcılığında “Din” problemi / Təyyar Salmanoğlu // Kredo.– 2019.– 18 yanvar.– S.3;5;7.

[http://www.anl.az/down/meqale/kredo/2019/yanvar/628421\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/kredo/2019/yanvar/628421(meqale).pdf)

Məqalədə dinin və Qurani-Kərimin cəmiyyətə təsirinin Nəriman Nərimanovun dünyagörüşündə tutduğu yerdən, eləcə də onun din və millət uğrunda mübarizəsindən bəhs edilir. Müəllif həmçinin məqalədə “Bahadır və Sona” romanının dini nöqtəyi-nəzərdən

təhlilini vermişdir. Burada qeyd olunur ki, müəllifin əsas məqsədi romanın qəhrəmanları olan Bahadır və Sona arasındakı məhəbbəti, sevgini təsvir edərək məhəbbət romanı yazmaq deyil, insanlar arasındakı dərin “uçurumları” (milli, dini, irqi və s.) aradan qaldırmaqdır. Müəllif eləcə də bildirir ki, Nərimanovun nə “Bahadır və Sona”ya qədərki, nə də ondan sonrakı yaradıcılığı onu antidini mövqedə görməyə əsas vermir. Məqalədə həmçinin bildirilir ki, Azərbaycançılığın milli ideologiya kimi formalaşmasında Nərimanovun mühüm xidmətləri olmuşdur. Eləcə də, Nərimanovun ictimai düşüncəsində müsəlman xalqlarının birliyi ümumbəşəriyyətin tərkib hissəsi kimi düşünülür.

Müəllif məqalənin sonunda qeyd edir ki, Nərimanov bir müsəlman kimi İslam dinini sevir, Qurani-Kərimin hökmlərinin mütərəqqi əhəmiyyətini birmənalı şəkildə qəbul edirdi. Buna görə də insanları Tövhidə səsəyir, bir olan Allahdan başqa məbud olmadığını onlara başa salmaq istəyirdi. O, insanları Qurani-Kərimlə birbaşa ünsiyyətə səsəyir, onun hökmlərini ruhən duymağa, ağıln, düşüncənin iştirakı ilə idraka təşviq edirdi.

Dəyirmi masa. Mərkəzi kitabxanada bir neçə kitabxana filialı birlikdə *“Xalqın maarifləndirilməsində Nəriman Nərimanovun xidmətləri”*, *“Nəriman Nərimanov və milli teatr uğrunda mübarizə”*, *“Azərbaycanın böyük maarifpərvər ziyalısı”* eləcə də başqa mövzularda **dəyirmi masalar** keçirmək olar. Dəyirmi masa təşkil edən zaman Nəriman Nərimanov ədəbi irsinin tədqiqatçıları, ədəbiyyatşünasları, regional mədəniyyət idarələrindən, müxtəlif təşkilatlardan nümayəndələri, rayon ziyalılarıni dəvət etmək lazımdır. İstifadəçiləri yazıçının həyat və yaradıcılığı, ictimai fəaliyyəti ilə daha yaxından tanış etmək üçün keçiriləcək tədbirin mövzusu, dəvət olunacaq qonaqlar, onların çıxışları qabaqcadan dəqiqləşdirilməli,

müzakirə olunacaq məsələlər və iştirakçılar əvvəlcədən müəyyənləşdirilməli, mütəxəssislərin konkret mövzularda çıxışları nəzərdə tutulmalı və mövzu ilə bağlı suallar hazırlanmalıdır. Dəyirmi masa keçirilərkən “Nəriman Nərimanov – 150” adlı kitab sərgisinin nümayişi, elektron məlumat bazasının təqdimatı da tədbir iştirakçıları üçün maraqlı ola bilər. Tədbirə daha çox istifadəçi cəlb etmək üçün dəyirmi masanın keçirilməsi haqqında anonsun kitabxananın saytında elan edilməsi və sosial şəbəkələrdə paylaşılması məqsədəuyğun hesab edilir.

Kitabxanalarda həyata keçiriləcək digər tədbirlərdən biri də **Açıq Kitabxanada və ya açıq məkanlarda** görkəmli ədib, ictimai-siyasi xadim Nəriman Nərimanovun fəaliyyətinə həsr olunmuş yeni kitabların təqdimatının keçirilməsidir. Kitab təqdimatında öncə təqdim ediləcək kitab haqqında, daha sonra kitabın müəllif heyəti və kitabın məzmunu haqqında məlumat verilməsi məqsədəuyğun hesab olunur. Texniki imkanları olan kitabxanalarda proyektorun köməyi ilə ekranda hazırlanan vəsaitin elektron variantı da nümayiş etdirilə bilər. Sonda kitabı necə əldə etməyin mümkünlüyü, yerləşdiyi kitabxana, elektron versiyası varsa internet ünvanı, haqqında məlumat verilmiş mənbələr istifadəçilərin diqqətinə çatdırılmalıdır. Bundan əlavə Açıq kitabxanada Nəriman Nərimanovun həyat və yaradıcılığı haqqında **mütaliə günü** təşkil oluna bilər. Bu zaman hər bir şəxs maraqlandığı kitabı sifariş verib oxuya və ya kitabxanaya abunə ola bilər.

Telekonfranslar. Böyük ictimai xadim və yazıçı Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyi münasibətilə kitabxanalarda təşkil olunacaq digər tədbirlərdən biri də **telekonfransların** keçirilməsidir. Telekonfrans əsasən (telefon vasitəsilə, audiokonfrans, çat, poçt vasitəsilə konfrans, videokonfrans və s.) Windows əməliyyat

sistemində Microsoft Net Meeting proqramı vasitəsilə həyata keçirilir. Bu proqram uzaq məsafədə səs və video əlaqələrinin təşkili, eləcə də internet vasitəsilə onlayn görüş və konfransların keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Telekonfransa hazırlaşarkən kitabxanaçı mövzunun müəyyən edilməsi, ünsiyyət dilinin seçilməsi, iştirakçıların dəvət olunması, müzakirələrin idarə olunması və onlara yekun vurulması kimi təşkilati işləri həyata keçirir. Telekonfransın əsas üstünlüklərindən biri də iştirakçı tərkibinə, sayına, həmçinin, telekonfransın müddətinə heç bir məhdudiyətin qoyulmamasıdır.

Nəriman Nərimanovun yubileyi ilə əlaqədar kitabxanalar *“Nəriman Nərimanovun zəngin ədəbi irsi”*, *“Nərimanov maarifçi-demokrat kimi”* və s. mövzularda regionlararası, region daxilində, eyni zamanda MKS daxilində kitabxana filialları öz aralarında telekonfrans keçirə bilərlər. Hazırlıq müddətində kitabxanaçı konfransda çıxış edəcək şəxsləri müəyyən etməli, onlarla sıx əlaqə saxlamalı, proqram tərtib etməli və iştirakçıların onlayn qeydiyyatdan keçə bilmələri üçün veb ünvan müəyyən etməlidir. Ən sonda sosial şəbəkələrdə, kitabxananın saytında, yerli qəzetlərdə konfransla bağlı elan və ya anons yerləşdirilməlidir.

Könüllülərlə iş. 30 dekabr 2019-cu il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ölkəmizdə 2020-ci ilin **“Könüllülər ili”** elan edilməsi haqqında Sərəncam imzalamışdır. Sərəncama əsasən, gənclərin fərdi inkişafına təkan vermək, onlarda sosial məsuliyyət hissini artırmaq, gəncliyin potensialından xalqın rifahı və ölkəmizin dayanıqlı inkişafı üçün səmərəli istifadə etmək məqsədilə 2020-ci il Azərbaycanda **“Könüllülər ili”** elan edilmişdir.

Bunları nəzərə alaraq Nəriman Nərimanov ədəbi irsinin təbliği zamanı kitabxanaçılar **“Könüllü oxucu**

qrupları”nın köməyindən yararlanma bilirlər. Qeyd edək ki, bu sahədə könüllülər fəal oxuculardan, yeniyetmə və gənclərdən, xüsusilə də, yuxarı sinif şagirdlərindən, universitet tələbələrindən təşkil oluna bilər.

“Könüllü oxucu qrupları” görkəmli ədibin 150 illik yubileyi ilə bağlı qısa məlumat xarakterli kitabçalar, bukletlər, bu sahədə yeni çap olunmuş kitablar haqqında informasiya və rəqələri hazırlayıb yaxın ərazilərdə evlərə paylaya, bu mövzuda öz oxuduqları kitablar haqqında istifadəçilərə məlumat verə bilərlər. Könüllülər həmçinin, “Nəriman Nərimanov dünyası”, “Nəriman Nərimanovun ədəbi fəaliyyəti”, “Nəriman Nərimanov teatr xadimi kimi” və s. başlıqlar altında sosial çarxlar da hazırlaya bilərlər. Belə çarxların sayt və sosial şəbəkələrdə yayımlanması olduqca vacibdir.

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan xalqının xoşbəxtliyi uğrunda ömrü boyu mübarizə aparan Nəriman Nərimanovun zəngin ədəbi irsi bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlamaqdadır. Elə buna görə də, xalqımız bu vətənpərvər şəxsiyyətin xatirəsini həmişə uca tutmalı, yubileylərini təntənə ilə qeyd etməli, ruhuna hörmət əlaməti olaraq daima müxtəlif tədbirlər həyata keçirməlidir.

Əlavələr

Əlavə 1

Nəriman Nərimanovun seçilmiş fikirləri

Vətənin qədrini o kimsə bilər ki, vətən ilə onun ruhani rabitəsi olsun, vətəni ilə bir yerdə ağlasın, bir yerdə gülsün. Ona binaən lazımdır Şərqdə bu şüari buraxmaq: hər kim xüsusi özü üçün yox, ancaq vətən, məmləkət üçün işləyirsə, onun haqqı var seçsin və seçilsin.

Qeyrətli cavanlarımızın artması millətimizin xoşbəxtliyidir.

Əqidə - inanılan şey, etiqad, iman deməkdir. Yəni insan bir şeyə inanır, ona ibadət edir, onu hər şeydən müqəddəs bilib ruhunu, aqlını, tam vücudunu onun yolunda sərf etməyə çalışır.

Türk balası heç vaxt razı olmaz ki, ana dilinə xəyanət etsin.

Məktəblərin çox olmağı gələcəkdə millətin böyük xoşbəxtliyinə səbəb olacaqdır.

Məndən sorsalar: Bakıda ən yaxşı şey nədir? Mən hazır cavab biri olmasam da, deyərəm ki, Bakıda ən yaxşı aydınlıq gecələrdir.

Ağlın gücü ilə insan pis əməli yaxşı əməldən seçər.

Müsəlman camaatından qeyrət, hümmət, həmiyyət gözləyirik.

Bəlkə bir çıraq tapıb onun işığı ilə zülmətdən xilas olaq, nadanlığın kəməndindən özümüzü qurtaraq... Bəlkə biz də insaniyyət nə olmasını və əsası nədən ibarət bulunduğunu düşünüb özümüz, bilzət özümüz, yavaş-yavaş hərəkət edək...

Millət qeyrəti çəkənlərə yol veriniz!

Gözəl fikirləri əncama gətirmək üçün camaat tərəfindən hümmət, həmiyyət və qeyrət lazımdır.

Gərəkdir biz özümüz uşaqlarımıza tərbiyə verək, ta onlar da gələcəkdə öz uşaqlarını cürbəcür bəlalardan saxlasınlar. Tərbiyə dəxi ancaq elmin gücünə olar.

Azərbaycan ziyalısı tarixin müdrik və sarsılmaz qanunlarına uyğun hərəkət etməlidir.

Millətə yardım etmək üçün cəmiyyəti-xeyriyyə lazımdır, yəni millətin yetimlərinə, korlarına, şillərinə kömək gərəkdir.

İnsan ya elm, tərbiyə və ya təcrübənin təsirindən müəyyən bir əqidə sahibi ola bilər.

Elmi insan insandan öyrənər.

*Ana dili! Nə qədər rəfiq, nə qədər ali, hissiyati-qəlbiyyə
oyandıran bir kəlmə! Nə qədər möhtərəm, müqəddəs, nə
qədər əzəmətli bir qüvvə! Ana dili! Bir dil ki, mehriban bir
vücut öz məhəbbətini , şəfqəti-madəranəsini sənə o dildə
bəyan edibdir. Bir dil ki, sən daha beşikdə ikən bir layla
şəklində öz ahəng və lətafətini sənə eşitdirib, ruhun ən dərin
guşələrində nəqş bağlayıbdir!*

Mən millətimi sevirəm, çünki anamı sevirəm!

Mən insanın insan tərəfindən istismarının əleyhinəyəm!

*Qoca Şərqi bir nicat yolu varsa, o da üsul-idarəsinin
dəyişilməsindədir.*

*Məmləkətin bir oğlu hamı üçün, hamısı bir oğul üçün
işləməli və yaşamalı.*

*İnsan həmişə şirin şey yesə, haman şirinin ləzzətini
bilməz, lakin bir acı dərmandan sonra şərbət içsə,
dodaqlarını da dili ilə yalayacaqdır...*

*İnsan var ki, ölər, yox olar və bunun yoxluğunu ancaq
yavuuq qohum əqrəbası hiss edər. İnsan var ki, ölər və bunun
yoxluğu xüsusi bir milləti heyifsiləndirər. İnsan var ki, ölər
və onun ölümü bütün millətlərə təsir edər.*

Mətbuat müəyyən cəmiyyətə ancaq o zaman yaxşı təsir göstərə bilər ki, o müzakirəyə qoyulan və bütün cəmiyyətə aid olan məsələyə tamamilə qərəzsiz yanaşsın və qəzetlərdə irəli sürülən fikirlər cəmiyyətin kütləsi üçün aydın olsun.

Elmlər dairəsində ümumhəyata dair geniş bir meydan açılır. Fəqət görün göz, eşidən qulaq, sağlam beyin, hissli ürək gərəkdir olsun. Bunlar oldu isə, şəxsiz müəyyən bir əqidə də meydana gəlir.

Heç bir millət qılnc və tüfəng ilə qabağa getməyibdir. Hansı millət ki, qabağa gedib tərəqqi edibdir ancaq elmin gücünə xoşbəxt olubdur. Amma o millət ki, ümidini qılncı bağlayıb, həmişə zəlalətdə bulunubdur. Hənzür zəlalətdə qalmış millətlərdən biri də bizim müsəlman millətidir.

Hər millət üçün tərəqqi qapısı məktəbdir və hər məktəbin tərəqqi tapmağı milli müəllimlərə bağlıdır.

“Atalar sözü” mənasını saxlayan kimi “Əsli və Kərəm” hekayəsi də Üzeyir bəyin operasında əsl mənasını itirməmiş. Əlbəttə, öylə də gərək olsun, elin inşası elin güzgülüdür. Bir elin - qövmün ruhunu, fikrini, bütün əqidəsini onun inşasından bilmək olar.

Həqiqi, təmiz məhəbbət müqəddəs bir hissdür. Onu pul ilə almaq, pula satmaq olmaz. Bu hiss şan-şövkətdən, tac və taxtdan əl çəkdirər. Bu hiss padşahı gədədan ayırmaz, həqiqəti təmiz məhəbbət məzhəb, din bilməz və çirkin fikirlər bəsləməz... Məşuqun məbudun vüsalına çatıb sonra ölmək

ancaq həqiqi, təmiz məhəbbətin nişanəsidir. Məbud idealdır. Həqiqi, təmiz məhəbbət sahibi məbuduna, məşuquna çatırsa, ideala çatan kimidir.

Tərbiyə də ancaq elmin gücü ilə olur.

Bu zamanədə mədəniyyətli millətlər çalışırlar ki, dillərini və yazılarını asana çıxarsınlar, çünki bir lisanın yazısı nə qədər asan olsa, o lisan o qədər tez yazılıb o dildə yazılan inşalar da tez intişar tapar.

Məktəb! Məktəb! Bizi ancaq məktəb nadanlıqdan xilas edə bilər.

Azərbaycan Şərq üçün bir məktəbdir. Yəni Şərq hazırkı halında qalsa, biz hər cəhətdən ona müəllim olacağıq.

Komediya çıxartmaqda əsl məqsəd tərbiyədir. İnsan çox vaxt öz zindəganlığında özünün və ya qeyri-şəxsin qüsuratını görmür və yəni hiss etmir. Amma komediya çıxardanda bunların hamısını görüb yaxşını yamandan seçir və mümkün olan qədər çalışır ki, yaman sifətləri özündən rədd etsin.

“Gəldi, baxdı, dolandı getdi” qanunu ilə dolanacaq edərkən, bu “puç” dünyadan əl götürürlər. Heç birini deyə bilmiriz. Yaxşı da var, yaman da, “dərviş” misallı olanlarımız da az deyil...

Mən bunu anlamışam ki, hürriyyət olmayınca bizim millət ayılmayacaqdır. Mən açıq-aşkara deyirəm: Hürriyyətə zidd olan, millətinə, vətəninə ziddir.

**Nəriman Nərimanovun xatirəsinin
əbədiləşdirilməsi**

Nəriman Nərimanovun xatirə muzeyi

Azərbaycan xalqının görkəmli ictimai-siyasi xadimi, dramaturqu, publisisti, həkimi Nəriman Nərimanovun xatirə muzeyi onun 1913-1918-ci illərdə Bakıda yaşadığı mənzildə 6 noyabr, 1977-ci ildə açılmışdır. Açılışda ulu öndər Heydər Əliyev də iştirak etmişdir. Muzeyin ekspozisiyası 96 kv.m. olub 4 otaqdan ibarətdir: yemək, qonaq, yataq otaqları və həkim kabineti.

Muzeyin fondunda 5000-dən çox eksponat, sənəd və materialların əsli, Nərimanovlar ailəsinin şəkilləri və s. qorunub saxlanılır. Bu ekspozisiyalar Nəriman Nərimanovun gənclik illərini, Borçalının Qızıl Hacılı kəndində müəllimlik illərini, 1891-ci ildə Bakıya gəldikdən sonra ictimai-siyasi fəaliyyətini, ədəbi yaradıcılığını əks etdirir. Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılmasında və Azərbaycanda Sovet Hakimiyyətinin qurulmasında Nəriman Nərimanovun bir dövlət xadimi və diplomat kimi fəaliyyəti onun həyatında vacib dövrlərdən biridir. Muzeydə müntəzəm olaraq görkəmli ədibin xatirəsinə həsr olunmuş görüşlər keçirilir.

Bakıda Nəriman Nərimanovun heykəli

Nəriman Nərimanovun heykəlinin təntənəli açılışı 6 iyun 1972-ci ildə olmuşdur. Tunc və qranitdən hazırlanan heykəlin heykəltəraşı SSR xalq rəssamı Cəlal Qaryağdı, arxitektorları isə Tofiq Abdullayev və Yuzef Qədimovdur. Heykəlin hündürlüyü 20 metr, pyedestalı isə 12 metr uzunluğundadır. 2008-ci ildə abidə rekonstruksiya edilmiş,

heykəlin postamenti və ön divarı qara mərmər plitələrlə, açıq sarı mərmərlə örtülmüşdür.

Sumqayıtda Nəriman Nərimanovun büstü

Nəriman Nərimanovun xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə Sumqayıt şəhərində qoyulan abidə heykəltaraşlar M. Mirqasimov, N.İsmayılov və F.Leontyeva tərəfindən işlənmişdir. Heykəl 1964-cü ildə tuncdan tökülərək, qırmızı mərmər kürsülük üzərində qoyulmuşdur. Sumqayıt şəhəri Heydər Əliyev prospektində yerləşən büstün postamentində naşir, dramaturq və dövlət xadimi olan Nəriman Nərimanovun adı kiril əlifbası ilə yazılsa da 2000-ci illərdə yazı latın hərfləri ilə əvəz olunmuşdur. Postament mərmər üzlüklə üzlənmişdir.

Nəriman Nərimanov adına rayon

Bakı şəhərində Nərimanov rayonunun yaradılmasının əsası 1941-ci ildə qoyulmuşdur. 1941-ci ilin yanvar ayında Keşlə rayonu Zəhmətkeş Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsi yaradılmış, 1957-ci ilin avqust ayında isə Keşlə rayonunun adı dəyişdirilərək Nərimanov rayon Zəhmətkeş Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsi adlandırılmışdır. Bakı şəhərinin mərkəzi rayonlarından biri olan Nərimanov rayonunun inzibati ərazisi 24,5 kv.km-dir.

Nəriman Nərimanov adına metrostansiya

Nəriman Nərimanov stansiyasının memarı akademik Mikayıl Hüseynovdur. Stansiya 6 noyabr 1967-ci ildə istifadəyə verilib. 1994-cü ildə stansiyanın inqilabçı Nəriman Nərimanova həsr olunmuş bədii tərtibatı güclü

dəyişikliklərə məruz qalaraq, bədii-memarlıq həllində bu böyük şəxsiyyətin həkim-dramaturq və vətənpərvər obrazından istifadə olunub.

Ədəbiyyat

Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 14 fevral 2020-ci il // Azərbaycan.– 2020.– 15 fevral.– S.4.

<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2020/fevral/702596.htm>

Seçilmiş əsərləri: 2 cildə / Nəriman Nərimanov; elmi red. R. Mehdiyev; tərt. və ön söz müəll. T. Əhmədov.– Cild.1.– Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, 2017.– 569 s.

http://artkaspi.az/file/pic/xeber/2017-01/1485165877_ner.pdf

Seçilmiş əsərləri / Nəriman Nərimanov; red. R. Mehdiyev; tərt. edən və ön sözün müəll. T. Əhmədov.– Bakı: Lider, 2004.– 496 s.

<https://ebooks.azlibnet.az/book/8ma3fbUF.pdf>

Nərimanov, N. Məktublar və Qarabağ məsələsinə dair sənədlər / Nəriman Nərimanov; tərt. ed. T. Əhmədov; elmi red. R. Mehdiyev.– Bakı: Nurlar, 2016.– 176 s.

<http://www.ebooks.az/view/1znK1YWZ.pdf>

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanov: (albom kitab) / Teymur Əhmədov (tərt. ed. çapa hazır., ön söz); layihə. ideya rəhb. Ə. Qarayev; red. Z. Muradova; nəşir Hacı İ. Allahverdi.– Bakı: Nurlar, 2018.– 448 s.

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanov: həyatı, mühiti və ədəbi-bədii yaradıcılığı: görkəmli ictimai-siyasi xadim, böyük ədib Nəriman Nərimanovun xatirəsinə / Teymur Əhmədov; elmi red. M. İbrahimov.– Bakı: Nurlar, 2016.– 549 s.

Məmmədova, M. Nəriman Nərimanov arxivinin təsviri / Mehri Məmmədova; red. Ə. Məmmədbağiroğlu; AMEA, Məhəmməd Füzuli ad. Əlyazmalar İn-tu.– Bakı: Elm və təhsil, 2012.– 130 s.

<http://www.anl.az/down/N.Nerimanov/Azf-266220.pdf>

Cəfərov, N. Teymur Əhmədovun “Nəriman Nərimanov”u / Nizami Cəfərov // 525-ci qəzet.– 2018.– 14 fevral.– S.7.

<http://www.anl.az/down/meqale/525/2018/fevral/577118.htm>

Əhmədov, T. Mustafa Kamal Atatürk və Nəriman Nərimanov: Böyük türk xalqına məhəbbətdən qaynaqlanan qardaşlıq / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2019.– 31 iyul.– S.3.

<http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/iyul/666974.htm>

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanov / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2020.– 16 fevral.– S.4.

[http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/fevral/702729\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/fevral/702729(meqale).pdf)

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanovun Azərbaycan Cümhuriyyəti daxilində müsafirəti (1920-ci il) / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2019.– 12 oktyabr.– S.5.

[http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/oktyabr/676485\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/oktyabr/676485(meqale).pdf)

Əhmədov, T. Nəriman Nərimanovun “Müstəqil Sovet Azərbaycanı quruculuğu” (1920-1921-ci illər) / Teymur Əhmədov // Respublika.– 2019.– 27 oktyabr.– S.7.

<http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/oktyabr/679656.htm>

Əkbəroğlu, T. Nəriman Nərimanov Azərbaycan xalqının qürur rəmzidir / Teymur Əkbəroğlu // Respublika.– 2017.–15 oktyabr.– S.7.

<http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2017/oktyabr/559130.jpg>

Gəncəli, S. Nəriman Nərimanov və milli azadlıq uğrunda mübarizədə Azərbaycan qadınları / Sabir Gəncəli // Respublika qəzeti.– 2019.– 14 sentyabr.– S.7.

[http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/sentyabr/671229\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/sentyabr/671229(meqale).pdf)

Gəncəli, S. Nərimanov “necə varsa, eləcə” / Sabir Gəncəli // Ədəbiyyat qəzeti.– 2018.– 18 avqust.– S.14-15.

<http://www.anl.az/down/meqale/edebiyat/2018/avqust/603399.htm>

Kamal, R. Doktor N. Bir metaforanın qurbanı / Rüstəm Kamal // Ədəbiyyat qəzeti.– 2017.– 7 oktyabr.– S.11.

Qəhrəmanova, R. Nəriman Nərimanovun xatirə muzeyi / Rəna Qəhrəmanova // Respublika.– 2020.– 5 fevral.– S.4.

<http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/fevral/700220.htm>

Nasir, Ş. Əbədiyaşar Nəriman Nərimanov / Şəfəq Nasir
// Respublika.– 2018.– 14 aprel.– S.4.

<http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2018/aprel/585819.pdf>

Salmanlı, R. Qürur hissi doğuran “Nəriman Nərimanov”: Kitab rəfi / Rəhman Salmanlı // Azərbaycan.– 2018.– 14 iyun.– S.13.

<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2018/iyun/597077.htm>

Salmanlı, R. Nəriman Nərimanov irsinin tədqiqatçısı / Rəhman Salmanlı // Azərbaycan.–2018.– 17 fevral.– S.5.

<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2018/fevral/579024.htm>

Salmanoğlu, T. Uçurum dərələr hansı dərələrdir?: Yaxud N. Nərimanovun yaradıcılığında “Din” problemi / Təyyar Salmanoğlu // Kredo.– 2019.– 18 yanvar.– S.3;5;7.

[http://www.anl.az/down/meqale/kredo/2019/yanvar/628421\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/kredo/2019/yanvar/628421(meqale).pdf)

Türk dilində

Gulusoy, İ. Neriman Nerimanov: türk-Azərbaycan dilinin muhtasar sarf-nahivi, Azərbaycan türkçesinin kısa dilbilgisi / İlkin Gulusoy; haz. prof. dr. İ. Kasımov, C. Zeki; edt. dr. O. Kızılkaya.– Ankara: Sonçağ, 2019.– 127 s.

<http://www.anl.az/down/N.Nerimanov/Sh-21447.pdf>

Kurban, V. Neriman Nerimanov ve Türkiye politikası / Vefa Kurban; edt. H. Mert; Azərbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı inşa olunan tesislerin birleşik

müdürlüğü; “Azerberpa” bilimsel-araştırma proje enstitüsü.-
Bakü: Azerberpa, 2012.– 167 s.

<http://www.anl.az/down/N.Nerimanov/Sh-15228.pdf>

Rus dilində

Иванов, Р. Нариман Нариманов: основатель советского Азербайджана и первый руководитель союза СССР / Рудольф Иванов – Москва: [б. И.], 2016.– 495, [1] с.

<http://www.ebooks.az/view/PX4bqKjU.pdf>

Иванов, Р. Смертельная схватка: рассекреченные архивы приоткрывают тайны борьбы Наримана Нариманова с извращениями большевизма в Азербайджане / Рудольф Иванов; предисл. И. Габиббейли; обл. Н. Бабин.– Москва, 2015.– 520 с.

Багиров, А. Врач, писатель, политик: Литература / Абузар Багиров // IRS Наследие.- 2018.– №3(93).– С.4-8.

[http://www.anl.az/down/meqale/irs/2018/03/689668\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/irs/2018/03/689668(meqale).pdf)

Буланова, О. Нариман Нариманов: выдающийся деятель культуры: 148 лет назад родился человек, оставивший значительный след в истории Азербайджана / Оксана Буланова // Эхо.–2018.–14 апреля.– С. 10.

<http://www.anl.az/down/meqale/exo/2018/aprel/585845.htm>

Нариманов, Н. Злоключения одного села: Фельетон / Нариман Нариманов // IRS Наследие.– 2018.– №3(93).– С.9 -16.

[http://www.anl.az/down/meqale/irs/2018/03/689669\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/irs/2018/03/689669(meqale).pdf)

Фарзалиев, З. Чужой среди своих: Нариман Нариманов твердо верил в искренность воззваний о свободе народов / Зульфугар Фарзалиев // Каспий .– 2019. - 4 мая. - С. 14.

<http://www.anl.az/down/meqale/kaspi/2019/may/652520.htm>

www.anl.az

www.ens.az

www.uaa.az

Mündəricat

Nəriman Nərimanovun 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.....	3
Tərtibçidən.....	5
Nəriman Nərimanovun həyat və fəaliyyətinin qısa tarixçəsi.....	6
Nəriman Nərimanov irsinin kitabxanalarda təbliği.....	11
Əlavələr.....	26
Ədəbiyyat.....	35